

Významy a funkce slova *hele* v korpusu DIALOG¹

Lucie Jílková

ABSTRAKT:

Příspěvek se snaží odpovědět na následující výzkumnou otázku: jakých významů a funkcí nabývá slovo *hele* v současných mediálních mluvených textech? Analýza vychází z dokladů slova *hele* v korpusu DIALOG (<http://ujc.dialogy.cz>). V televizních diskusních pořadech, které jsou shromážděny v korpusu DIALOG, se slovo *hele* objevuje v celkem 117 výskytech, ovšem celých 50 výskytů z tohoto počtu pochází od jediného mluvčího, moderátora Jana Krause. Analýza ukázala, že 1. slovo *hele* může být pevnou součástí idiolektu některých mluvčích, 2. slovo *hele* se vyskytuje pouze v zábavných diskusních pořadech, 3. slovo *hele* má především tyto významy a funkce: signalizace předání slova, oslovení, signalizování reprodukce řeči a příprava.

KLÍČOVÁ SLOVA:

slovo *hele*, mediální mluvené texty, korpus DIALOG

ABSTRACT:

The paper tried to answer the following research questions: what are meanings and functions of the Czech word *hele* in spoken texts used in the contemporary media? The analysis is based on DIALOG Corpus (<http://ujc.dialogy.cz>). In television shows included in the DIALOG Corpus a total of 117 occurrences of the word *hele* were recorded, out of which 50 occurrences came from the show host Jan Kraus. The analysis shows: 1. the word *hele* can be embodied in the idiolect of some speakers, 2. the expression *hele* occurs in talk shows only, 3. the word *hele* was commonly used to express: indication of giving the floor, addressing, indication of reported speech, and preparation.

KEY WORDS:

Czech word *hele*, media spoken texts, DIALOG Corpus

1. ÚVOD

Výzkumná otázka, na niž příspěvek hledá odpověď, zní: jaké významy a funkce má slovo *hele* v mluvených mediálních rozhovorech? Doklady pro analýzu pocházejí z korpusu DIALOG, v němž jsou shromážděny televizní diskusní pořady (<http://ujc.dialogy.cz>; na této stránce jsou mimo jiné vyloženy transkripční značky užívané v prepisech). Na jejich základě jsou stanoveny funkce a významy, v nichž se slovo *hele* vyskytuje.

2. TERMINOLOGICKÁ POZNÁMKA

Slovo *hele*, společně např. se slovy *no*, *jo*, *tak*, *teda*, *že*, ..., je významnou součástí spontánních (neformálních, nepřipravených textů). Pro tato „malá slova“ je mimo jiné

¹ Článek byl napsán s podporou projektu *Syntax mluvené češtiny*, 15-01116S, GA ČR.

typické, že nebývají začleněna do syntaktické struktury, stojí jakoby samostatně v různých částech dialogické repliky. Mohou stát na jejím začátku, konci nebo někde uvnitř; odtud pochází označení „výrazy přívětné“ či „přídavné“ (Müllerová 1996). Od 70. let 20. stol. se lze setkávat s původně německým označením *Gliederungssignale*, členicí signály, tedy s termínem pocházejícím od E. Gülichové (Gülich 1970; Hoffmannová 1984). Toto označení napovídá, že se výrazy jako *no*, *jo*, *hele* aj. mohou výrazně podílet na členění textu, mohou být spojovacím prvkem (konektorem) jednotlivých částí dialogické repliky.² V konverzační analýze, např. u D. Schiffrinové, se objevují anglická označení *discourse markers* nebo *discourse particles*, diskursivní částice/marker/partikule. Konverzačně analytické práce se věnují jemným interakčním významům těchto „malých slov“, významům a funkcím, které jim dodávají sami mluvčí v konkrétních dialogických interakcích (Schiffrin 1988; Hoffmannová 1993; Müllerová 1996; Hoffmannová, 2010).

3. SLOVO HELE VE SLOVNÍCÍCH

Pro další výklad některých významů a funkcí slova *hele* v dokladech z korpusu DIALOG jsou inspirativní údaje z dostupných slovníků.

V Příručním slovníku jazyka českého (1935–1957: 849) je u hesla *hele* následující výklad:

hele citoslovce s významem *hle*, *hledme*, *vida*; jako příklad jsou zde věty: *Hele, správce, pozdrav bůh.* (Jirásek), *Hele, hele — zas jednou u nás.* (Machar).

Jako samostatná hesla jsou v tomto slovníku dále nářeční citoslovce *heleč* (s variantami *helečme*, *helečte*) s významem *hle*; nářeční citoslovce *helečky* s tímž významem; mnoha příklady je opatřeno citoslovce *heleď* (s variantami *heleďme*, *heleďte*, *helejme*, *helejte*, *heleme*, *heleme se*), vyberme z nich namátkou tento: *Ale heleme, jaká je červinka na východě* (Rais), význam citoslovce *heleď* je opět *hle*; týž význam mají i další nářeční citoslovce *helejí*, *hleč*. Heslo *hle* (tamtéž: 872), citoslovce, je opatřeno tímto výkladem: obracející pozornost na něco, heslo je doloženo namátkou příklady: *MLč! Hle husar a kočárek* (Erben); *Takovými, hle, cestami bral se stoletý vývoj* (J. Vlček).

Ve Slovníku spisovného jazyka českého (Havránek 1960–1971: 577) je výklad tento:

hele, heleď (ob. *helej*, zř. *helé*, *helemele*, nář. *heleč*, *helečky*) obl. čes. citosl. (zprav. ve větách s 2. os. j.: při 1. mn. též *heleme*, *heleme se*, *heleďme*, *helejme*, *helečme*, 2. mn. *-te*), výklad významu je následující: při živém hovoru vyjadřuje upozornění na

2 Ke konektivnosti mluvené řeči již V. Mathesius poznamenává: „Silná konektivnost je (...) velmi charakteristickým rysem především všední řeči hovorové. V té jasně pozorujeme tendenci počínati hlavní věty, zejména když stojí na počátku hovorového úseku, slůvkem, které není pro větu ani gramaticky ani obsahově nezbytné, které však připíná to, co následuje, zřetelně ke kontextu nebo k situaci. Tím se vyhýbá prostá řeč hovorová příkrosti, kterou by mohla působit věta počínající bez takového úvodu.“ (Mathesius 1947: 268–269).

něco; hle, hled', vida, u hesla jsou dále uvedeny příklady: *upozornil ho stručným „hele!“; vykřikl: „a hele!“; hele ho, chytráka!; heled', že mi to sluší!; helečte střevíčáře!* (Nováková).

Připojme ještě údaj z Českého etymologického slovníku:

hele(d') asi od *hled'* (viz *hledět*), pod vlivem citoslovečných útvarů, jež jsou v *halekat, hola, harašit* apod. (Rejzek 2015: 2018).

4. DOKLADY SLOVA HELE V KORPUSU DIALOG

Zatím nejnovější verze korpusu DIALOG, DIALOG 1. 2, obsahuje 1 081 483 textových slov, počet textových slov a technických značek je 1 476 052. Nacházíme v něm celkem 117 výskytů slova *hele*. Zkoumáme-li rozložení výskytů podle mluvčích, zjišťujeme, že celých 50 výskytů z tohoto počtu realizoval jediný mluvčí, a to moderátor a herec Jan Kraus. Dalšími mluvčími, u nichž byl zaznamenán vyšší počet dokladů slova *hele*, jsou moderátorka Ester Kočičková (9 výskytů), Pavel Anděl (8 výskytů) a Martin C. Putna (5 výskytů). U dalších 27 mluvčích byl tento výraz zachycen již ve velmi malém počtu výskytů, z toho u 19 mluvčích jen ve výskytu jediném. Zkoumáme-li, v jakých pořadech se slovo *hele* vyskytuje, zjistíme, že pořady, v nichž se objevovalo opakovaně, jsou tyto: *Uvolněte se, prosím* (slovo *hele* se objevilo v jedenácti pořadech), *Krásný ztráty* (v devíti pořadech), *Dvojhlas / Ženský hlas*³ (v sedmi pořadech) a *Na plovárně* (v pěti pořadech). Jedná se tedy o zábavné diskusní pořady. Ojediněle se pak *hele* objevovalo i v pořadech jiného typu.

5. VÝZNAMY A FUNKCE SLOVA HELE

V následujícím textu budou prostřednictvím konkrétních ukávek postupně probírány jednotlivé významy a funkce slova *hele* zachycené v korpusu DIALOG. Za každým příkladem je vždy uveden název a datum pořadu, z něhož příklad pochází. Mluvčí jsou označováni iniciálami, v informaci za příkladem jsou iniciály rozvedeny.

a) stereotypní *hele* na konci repliky

V korpusu DIALOG se slovo *hele* nejčastěji, téměř ve třech desítkách případů, objevilo na konci dialogické repliky, resp. na konci jistého intonačního celku v replice, někdy následovaného pauzou. Takové užívání slova *hele* lze považovat za stereotyp některých mluvčích, kteří jsou v korpusu DIALOG zastoupeni; často tento jev pozorujeme u moderátora J. Krause. Namátkou vezměme příklady:

KV: vaše percepce

JK: to je moje [percepce,]

3 U tohoto pořadu se změnil název.

KV: [to je vaše]

JK: já sem úplně zdravěj **hele**.

((smích publika))

(Uvolněte se, prosím, 24. 10. 2008, Klára Samková Veselá, právnička, Jan Kraus,)

JK: že bysme viděli jak se liší levotočivák m vod pravotočivák — jo vy ho máte úplně takle v ubrousku jo,

JH: no: tak

JK: teď aby tam byl **hele**

((smích publika))

JK: jo von má zelí nahoře von má nastláno

(Uvolněte se, prosím, 19. 3. 2010, Jan Kraus, Jaroslav Hlaváč, přírodovědec)

JK: takže: ((odkašlání)) to snad není pravda **hele** (.) tak [že ee]

DH: [tak] já se kdyžtak s váma rozdělím kdyby

(Další, prosím, 23. 11. 2000, Jan Kraus, Daniel Hůlka, zpěvák)

Ve všech třech uvedených příkladech je slovo *hele* vysloveno s klesavou intonací. U J. Krause se ale běžně setkáváme také s jiným intonováním *hele* umístěného v závěru repliky. V následujících příkladech je *hele* vysloveno s intonací mírně stoupavou. V těchto případech jde tedy, kromě stereotypního zakončení, domnívám se, rovněž o signál k převzetí slova, moderátor tak dává prostor svým dialogickým partnerům, aby na jeho slova reagovali. Takové intonování ukazují třeba tento příklad:

JK: no: tak to je jiný lítá[níčko]

KF: [no:]

JK: než tam dřepět s pásem **hele**

KF: ne: ne ne: to bylo [dobrý]

JK: [takže] to bylo zábavný,

(Uvolněte se, prosím, 28. 5. 2010, Jan Kraus, Kristýna Fuitová, herečka)

Korpus DIALOG nabízí také případy, kdy moderátor J. Kraus vysloví *hele* se zmíněnou stoupavou intonací a po slově *hele* následuje pauza. Tuto pauzu lze společně se stoupavou intonací interpretovat jako signál moderátora, že nastala vhodná chvíle k převzetí slova. Jak ukazují přepisy následujících příkladů, dialogičtí partneři této možnosti v následujících příkladech nevyužili, po pauze pokračuje opět moderátor:

JK: a: protože sem v tom takovej rezignovanej čech sedum vteřin **hele** (.) u kanady bych říkala bacha na ty bacha

(Uvolněte se, prosím, 28. 5. 2010, Jan Kraus)

JK: jo (.) čili vy se jenom mrknete vo co to je aha:, [deme na to, di kup vagón tyček **hele** nebo: (.) čipsů ((míněno chipsů))]

LP: [((smích))]

((smích publika)) ((strih))

JK: no a dál, to tady ste třeba přinesli to je taky výhra,
(Uvolněte se, prosím, 30. 10. 2009, Jan Kraus, Lada Přibyslavská, specialistka na výhry)

Stereotypní zakončení dialogické repliky slovem *hele* není pravděpodobně vlastní jen J. Krausovi. V následujícím případě se slovo *hele* v této pozici na malém prostoru vyskytuje celkem třikrát:

EK: [máš ho⁴ jo,] to sem právě od nikoho nezjistila jestli už ho máš nebo tak sem ti takový motivační rybičky (<sem ti přinesla>)

BK: (děkuju ti)

EK: voni sou hrozně legrační **hele**

BK: ale voni sou fakt živý **hele**

EK: no voni sou vopravdu úžasný

BK: =ne: ne já sem se lek že fakt to sou živý rybičky **hele**

MM: hezkej dárek [proti samotě teda]

(Dvojhlas, 31. 3. 2003, Ester Kočičková, moderátorka, Bohumil Klepl, herec, Martina Menšíková, herečka a moderátorka)

Poslechem této ukázky se lze přesvědčit, že všechna tři *hele* byla vyslovena se shodnou klesavou intonací a stejně pak bylo intonováno i slovo *teda* v replice M. Menšíkové. V tomto případě tedy lze zřejmě uvažovat i o vzájemném ovlivňování mluvčích.

b) oslovení

Ve více než dvaceti případech má slovo *hele* funkci oslovení, ovšem v některých případech lze kromě této funkce uvažovat i o významech či funkcích jiných, resp. se více funkcí realizovaných slovem *hele* zřejmě kumuluje. Vezměme nejprve příklady, v nichž *hele* zjevně zastává roli oslovení:

HP: (...) půl roku se nic nedělo a pak já sem (.) řekla (.) produkční, **hele** zavolej tam (.) tomu jakubovi co je novýho a (.) tak (.) zkoumej jak se bude tvářit. no vona tam zavolala (a) říkala no připravuje ňákou hru. a: a jak se tváří. no normálně, (Krásný ztráty, 10. 12. 2001, Helena Třeštíková, dokumentaristka a režisérka)

MK: (...) tak sem říkala, uměleckýmu šéfovi milanovi hajnovi **hele**, (.) budete to mít strašně lehký
(Krásný ztráty, 7. 10. 2002, Marta Kubišová, zpěvačka)

VJ: (...) no dobře ale, od toho tady máme experty ekonomy, (.) ee financiéry kteří k tomu maji co říct a, tady prostě se nepěstuje. čili, já si myslim že ten pes je zakopán úplně jinde, mě ponižuje jako poplatníka dyž se dovídám, že někdo se doprošoval, (.) nějakýho politika, a sliboval mu ostatní politiky jako návnadu kaprovi, (.) **hele** bude tam ten, bude tam zeman příd, nebo bude prázdná židle,

4 Zájmeno *ho* odkazuje k akváriu, o němž je právě řeč.

pozor, (.) no to je prostě kde to sme, tady ta (.) televize je v roli servilního média, servisu (.) ee popularizačního servisu toho politika. ee přesně navopak (Katovna, 27. 6. 2000, Vladimír Just, moderátor)

KA: to bylo hotovo. to bylo hotovo.

JK: neříkejte že nikdo neřek **hele** tajdle (.) moh byste to dát trošku doleva

KA: ne: to neřek.

(Uvolněte se, prosím, 16. 11. 2007, Jan Kaplický, architekt, Jan Kraus)

Jak ukazují právě uvedené příklady, slovo *hele* jako prostředek oslovení mluvčí často užívají v reprodukované řeči.⁵ Ve svých replikách reprodukují skutečné či fiktivní dialogy, přičemž slovo *hele* se v těchto reprodukcích stává důležitým členicím prostředkem. Korpus DIALOG nabízí také případ, kdy mluvčí vede (fiktivní) reprodukováný dialog sama se sebou, slovem *hele* oslovuje sama sebe:

AČ: no to je vůbec ten nejdůležitější moment (.) v horolezectví (.) protože (.) to odhadnout jestli: jestli jako: člověk má správněj tah na branku a a a a: řekne si že (.) skousni to: bě:ž anebo říct ne **hele** na to nemam votočim to tak to je to největší umění no

(Noc s Andělem, 31. 3. 2007, Alena Ottová-Čepelková, předsedkyně Českého horolezeckého svazu)

Oslovení slovem *hele* se obecně může — alespoň v některých případech — jevit jako nezdvorné, resp. užití slova *hele* v roli oslovení je nepochybně žánrově podmíněno. Důkazem toho je i skutečnost, že v korpusu DIALOG jím své hosty oslovují pouze moderátoři neformálních talk show, tedy J. Kraus, E. Kočičková a P. Anděl. V případě těchto oslovení ale zřejmě dochází ke zmíněné kumulaci funkcí slova *hele*. *Hele* může být zároveň signálem převzetí slova, mluvčí si slovem *hele* bere slovo, připravuje se na další promluvu, jako je tomu třeba v těchto případech:

TK: =no a tak ta medicína nakonec z toho

PA: **hele** medicína e e normálně lékař v žebříčku společenské prestiže povolání pravidelně jak sem se do- jak sem si zjistil obsazuje první místa

(Noc s Andělem, 31. 3. 2007, Tomáš Kozák, lékař, Pavel Anděl, moderátor)

JH: vždycky se mě zeptá (.) jarine, nakrmils ho, ((smích publika)) ((stříh))

JK: **hele** a proč ste hugouše nepokřtil jarin,

JH: dyť vám říkám h jako hlemýžď

(Uvolněte se, prosím, 19. 3. 2010, Jan Kraus, Jaroslav Hlaváč, přírodovědec)

V jiných případech se těžko odlišuje *hele* ve funkci oslovení s významem, o kterém bude řeč vzápětí, totiž s významem opírajícím se o etymologii slova *hele*. *Hele* je slo-

⁵ K reprodukci řeči viz nejnověji článek J. Hoffmannové, Z. Komrskové a P. Poukarové (2017).

vem, jímž mluvčí na něco poukazují. Buď skutečně ukazují na nějakou věc, která je ve studiu, nebo slovem *hele* upozorňují, odkazují na nějakou věc, jev, skutečnost apod., na něco, co jim připadá důležité, např. na něco, o čem právě byla řeč nebo se chystají na to řeč zavést. Interpretaci následujícího příkladu výrazně napomůže videozáznam. Moderátorka Ester Kočíčková se s vyslovením slova *hele* mírně naklání ke své hosti K. Jonášové, ukazuje přitom nad svůj horní ret:

EK: no ale víte co to v tom dletom v týhle rychlosti to nejde pane doktore jinak (.)
hele že mně to zase (.) podívejte se nemám tam něco, že že [tam]

KJ: [ne]

EK: nemám tam kníra náhodou,

KJ: ne ne

(Ženský hlas, 7. 10. 2002, Ester Kočíčková, moderátorka, Kateřina Jonášová, šéfredaktorka internetového časopisu Tvoje)

Pro ilustraci ještě připojme příklad následující reprodukované řeči, v němž se u slova *hele* opět zřejmě kumuluje význam oslovení a ukázání na něco:

VB: ((smích)) teď von říká tak **hele** tady si to takle připneš jo: a to je singl ekšn
 ((míněno single action)) revolver jako
 (Uvolněte se, prosím, 22. 1. 2010, Vladimír Bejval, herec)

Konečně v rámci pojednání o *hele* ve funkci oslovení zmiňme příklady, v nichž se slovo *hele* objevuje bezprostředně před vlastním jménem; slovo *hele* je v těchto případech modifikátorem jména, resp. součástí oslovení:

JL: [my se v tom právě střídáme že buď] řeknem (.) někdy třeba: (se řeklo) **hele**
 oldo teďka už zase hraješ ženskou. teď sem hrál třikrát ženskou (já tak zas jed-
 nou budeš hrát ženskou ty) [tak my se tak jako prohazujem]
 (Krásný ztráty, 8. 3. 2004, Jiří Lábus, herec)

OH: [vidíte to tak]

MS: [ódeés] viděl bych to tak, a tím pádem si dohodnou podle volebního výsledku
 se dohodnou **hele** miloši ty buď eště zůstaneš š- chvíli pře[dsedou] vlády
 a mě

OH: [mhm]

MS: [podpoříš na prezidenta,] a je to jasné,

OH: [mhm mhm,]

(Bez kravaty, Ondřej Hejma, moderátor, Miroslav Sládek, politik)

c) poukázání na něco

Dalším výrazným užitím slova *hele* je již zmíněné poukázání na něco, tedy zhruba význam: podívej se, co ti právě ukazují; teď budu mluvit o tomto apod. V následujících příkladech by videozáznam pomohl při interpretaci, mluvčí totiž při vyslovení slova *hele* ukazují prstem. V prvním případě ukazují oba mluvčí na monitor, na němž

právě běží ukázka z jistého filmu, v němž účinkoval jak moderátor J. Kraus, tak jeho host, herec Pavel Nový:

JK: takhle sem vypadal já,

((smích publika))

PN: a nedá se [vo tobě]

JK: [**hele**,]

PN: říct že si [hezkej]

JK: [tady seš] ty [vid,]

PN: [no:] no no no no

(Uvolněte se, prosím, 24. 10. 2008, Jan Kraus, Pavel Nový)

Ve druhém případě V. Brodský prstem naznačuje ukazování, když mluví o představení, v němž účinkoval, o představení, na které se přišli podívat jeho rodiče:

VB: (...) starej brodskej řekne **hele** mámo už je tam, už je tam **hele**, já, už je pryč.

(.) (protože) to byla <tak malá role>]

(Na plovárně, 18. 3. 1999, Vlastimil Brodský, herec)

V rámci korpusu DIALOG je ukázání slovem *hele* zřejmě nejnázornější v příkladě následujícím, v němž přírodovědec Jaroslav Hlaváč ukazuje moderátorovi J. Krausovi hlemýždě, o němž je řeč:

JK: a tajle je hugouš

JH: **hele**

JK: a žere zrovna

JH: (no ne) schválně

JK: no když tak ho dejte semle [takle tak]

JH: [no ne:] schválně já vás vyzkouším

(Uvolněte se, prosím, 19. 3. 2010, Jan Kraus, Jaroslav Hlaváč, přírodovědec)

V následujícím případě slovem *hele* moderátor J. Kraus může diváky i svou partnerku v dialogu vyzývat k tomu, aby se podívali na psa, který je rovněž ve studiu přítomen. Zároveň může jít o stereotypní užívání *hele* na konci replik, resp. na konci intonačních celků u tohoto mluvčího; lze tedy opět uvažovat o kumulování funkcí u slova *hele*:

JK: no (.) dobře. no ale teď se trošku chvěje **hele**, já bych jí něco dal (.) vy máte nějaký voblečky s sebou že jo.

(Uvolněte se, prosím, 24. 10. 2008, Jan Kraus)

Jindy mluvčí slovem *hele* poukazují na nějakou skutečnost. V následující ukázce vstupuje do rozhovoru moderátor Jana Krause a právničky Kláry Veselé Samkové herec Pavel Dlouhý. Slovem *hele* upozorňuje na sousloví *neopodstatněná idea*, které předtím užila KV a které ho zjevně zaujalo:

KV: to byla neopodstatněná idea,

JK: [no ano jistě]

PN: [((smích))]

JK: <já sem si [řikal>]

PN: [<**hele** to je] dobrá věta> neopod[statněná idea]

JK: [-statněná idea] (.) proto si říkám že s vámi to soužití může být malinko t- náročnější

(Uvolněte se, prosím, 24. 10. 2008, Klára Samková Veselá, právnička, Jan Kraus, Pavel Nový, herec)

d) příprava

Slovo *hele* má dále funkci přípravné částice, resp. stává se součástí různě dlouhé přípravné fáze, tedy objevuje se na začátku dialogických replik. Zároveň lze v těchto případech opět uvažovat o stereotypním užívání slova *hele* u některých mluvčích:

N1: tak do toho doktore

PA: ale tak samozřejmě **hele** prosím tě když se: když se jako když se píchá injekce

TK: [no]

PA: [tak] sem si všim (.) že: ee tak jako dycky do toho cvrnknou ty doktoři to je jako proč (Anděl, Kozák)

(Noc s Andělem, 31. 3. 2007, neznámý mluvčí z publika, Pavel Anděl, moderátor, Tomáš Kozák, lékař)

EK: [a ee e] jak vůbec vypadá ten průřez: to je zase nevím co mám říct teď,

MP: no **hele** no. [dobrý]

RŠ: [((smích))]

MP: dobrý poslechneme [si co]

EK: [jo,]

MP: ester kočič[ková]

EK: [ee]

RŠ: průřez. myslíš tou komunitou, (Kočíčková, Putna)

(Dvojhlas, 14. 2. 2003, Ester Kočíčková, moderátorka, Martin C. Putna, literární historik, Radim Špaček, režisér)

6. ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA, MOŽNOSTI DALŠÍHO ZKOUMÁNÍ

Doklady slova *hele* zachycené v korpusu DIALOG ukazují, že toto slovo se v mluvených rozhovorech uplatňuje v různých významech a funkcích. Zároveň se ukázalo, že ve zvoleném korpusu pochází téměř polovina dokladů od jediného mluvčího, a to od moderátora Jana Krause. Pokud tedy popisujeme jednotlivé významy a funkce slova *hele* v korpusu DIALOG, je třeba mít na paměti, že se do značné míry zabýváme idiolektem právě Jana Krause. Užitím, které bylo zachyceno jen u tohoto mluvčího, je *hele* umístěné na konci repliky, jež je interpretovatelné jako signál k převzetí slova. Zároveň je takové užití slova *hele* nepochybně návykem, stereotypem tohoto mluvčího.

V koncové pozici bylo slovo *hele* rozmanitě intonováno. Na případném větším vzorku mluvčích by bylo v budoucnu dobré ověřit, zda je umístování *hele* na konci dialogické repliky, resp. na konci jistého intonačního celku, vlastní i dalším mluvčím.

Především u moderátorů Jana Krause, Ester Kočíčkové a Pavla Anděla se ukazuje, že slovem *hele* lze oslovit dialogického partnera. Tito moderátoři, pro něž je charakteristický velmi neformální, uvolněný styl, užívají *hele* jak směrem k těm dialogickým partnerům, s nimiž si tykají, tak směrem k těm, s nimiž si vykají. Vrátime-li se však k etymologickému výkladu slova *hele*, je zjevné, že slovo *hele* je primárně imperativem 2. os. sg., tedy formou vyjadřující tykání. Lze tedy uvažovat o tom, zda je užívání *hele* směrem k dialogickému partnerovi, s nímž si mluvčí vyká, zdvořilé.

Další výzkum by mohl zohledňovat hledisko prozodické. Ukazuje se, že slovo *hele* je v některých případech stereotypní částí repliky mluvčího: u některých mluvčích je více méně pravidelnou počáteční nebo koncovou částí promluvočných úseků, tedy uzavřených intonačních celků. Dále je slovo *hele* často součástí úvodní, rozmyšlelé fáze, v níž se dostává do sousedství dalších přípravných slov a také pauz. Fonotaktika a dvojslabičnost slova *hele* patrně působí, že častěji je dlužena koncová samohláska: [hele:], než že by nastávaly případy, kdy by za slovem *hele* následoval hezitační zvuk realizovaný středovým vokálem: [ə]. Toto by však bylo potřeba ověřit na rozsáhlejší materiálu. Zvláště u J. Krause lze opakovaně sledovat, že slovo *hele* tvoří s předcházejícím dvojslabičným slovem jeden přízvukový čtyřslabičný takt. Toto tvrzení by ale bylo potřeba důkladně ověřit, bylo by např. užitečné, aby si doklady poslechl větší počet odborníků na výslovnost češtiny.

Zajímavým impulzem k dalšímu výzkumu by mohlo být spojení *hele* a vlastního jména (*hele miloši*). V korpusu DIALOG lze nalézt pouze tři doklady, kdy je slovo *hele* následováno vlastním jménem. Tak nízký počet je zřejmě vysvětlitelný tím, jaké texty tvoří korpus DIALOG. Je možné, že texty jiného typu, např. rozhovory shromážděné v korpusech řady ORAL (<https://ucnk.ff.cuni.cz/ORAL2013.php>), by ukázaly vyšší počet dokladů takového spojení.

Obecně lze říci, že celkový počet výskytů slova *hele* v korpusu DIALOG (117) není příliš vysoký; připomeňme znova, že rozsah korpusu je 1 081 483 textových slov. Je velmi pravděpodobné, že při analýze textů jiného typu, při analýze většího počtu spontánních mluvených rozhovorů, by byl počet výskytů, a tím i repertoár funkcí a významů slova *hele* bohatší. S ohledem na délku příspěvku však byl zkoumaný materiál omezen jen na korpus DIALOG.

BIBLIOGRAFIE:

- (1935–1957): *Příruční slovník jazyka českého*. Státní nakladatelství, Školní nakladatelství, SPN.
- Gülich, E. (1970): *Makrosyntax der Gliederungssignale im gesprochenen Französisch*. München: Fink.
- Havránek, B. (1960–1971): *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, Academia.
- Hoffmannová, J. — Komrsková, Z. — Poukarová, P. (2017): Reprodukce řeči/ myšlení v mluvených projevech jako předmět korpusového výzkumu, *Korpus — gramatika — axiologie* 15, s. 3–25.
- Hoffmannová, J. (1984): Typen der Konnektoren und deren Anteil an der Organisation des Textes, *Linguistica X*, s. 101–140.

- Hoffmannová, J. (1993): Funkce a významy výrazu *prosím* v mluveném dialogu, *Naše řeč* 76. 2, s. 75–82.
- Hoffmannová, J. (2010): České jako a slovenské *ako/akože* v mluvených projevech (malý konfrontační pokus), in: Šimková, M. (ed.): *Slovo — Tvorba — Dynamickosť. Na počesť Kláry Buzássyovej*, Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV — Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, s. 359–371.
- Mathesius V. (1947): K dynamické linii české věty, in: Mathesius V., *Čeština a obecný jazykozpyt*, Praha: Melantrich.
- Müllerová, O. (1996): Výskyt a funkce slova *no* v českých textech prostě sdělovacího stylu, *Stylistika* 5, Opole–Krakow–Lublin: Uniwersytet Opolski, s. 222–229.
- Rejzek, Jiří (2015): *Český etymologický slovník*. Praha: Leda.
- Schiffrin, D. (1988): *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge university Press.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- <http://ujc.dialogy.cz> (cit. 11–11–2016)
- <https://ucnk.ff.cuni.cz/ORAL2013.php>
(cit. 11–11–2016)